

שארית מנחם

אמרות טהורות, דיבורים קדושים, ערבים ומתוקים, בדרך פרד"ם
מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי מנחם מענדיל מווישיװא זי"ע

פרשת ראה-אלול

יצא לאור ע"י

מכון

ברכת נפתלי

להוצאת ספרי רבוה"ק וצללה"ה

ע"ש הרה"צ רבי נפתלי צבי בן כ"ק

אדמו"ר רבי ברוך זצ"ל מווישיװא

מאנסי נ"י

נטר כנ"ל. וז"ש ראה "אנכי", שתרגיש דביקות ומתיקות באנכי
ה' אלהיך, אזי נותן לפניכם היום בעוה"ז ברכה בתורת פירות,
וקללה"ה, ר"ת והקדן קימת לו לעולם הבא כדאיתא בספד"ק.

**ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה את הברכה אשר
תשמעו וגו'.** י"ל ע"פ הידוע מהאר"י הק' שאלול הוא נגד מדת
ורב חסד, ותשרי הוא מדת אמת, ואפשר לומר דמשו"ה הקדים
אלול לתשרי כדי להמתיק דינים של תשרי, בדמדת אמת לית
בה משום לפני משורת הדין (עין ע"ז י"ח ע"א), והוא להמתיק
דינים של אמת ברב חסד, וזש"נ (תהלים ס"ט י"ד) אלהים ברב
חסדיך ענני באמת ישעך, ר"ל ע"י המתקת רב חסד שהוא
באלול, ענני באמת בתשרי שהוא מדת אמת ישעך ודו"ק. ולזה
אלול"ה ר"ת אחד לדין ואחד לצדקה, ותשרי כידוע ר"ת שמאלו
תחת ראשי ימינו תחבקני (שה"ש ב' ו'), וזש"א בימים הנוראים
בתפילת ונתנה תוקף ויכון בחסד כסאך ותשב עליו באמת,
היינו ויכון בחסד שהוא אלול, ותשב עליו באמת בתשרי שהוא
אמת, וכיון שהבסיס הוא חסד, ממילא הוא גובר דקיי"ל תתאה
גבר כשמואל (פסחים ע"ז ע"א).

וז"ש ראה אנכי נותן לפניכם היום, היום דא ר"ה (כדאיתא בזה"ק
פנחס דף רל"א ע"א), אנכי עולה כס"א, וזהו ברכה וקללה, כי יש
כסא דין וכסא צדקה, (רחמים) כנ"ל אחד לדין ואחד לצדקה,
א"ת, ר"ת אלול תשרי, הברכה אשר תשמעו, רומז לברכת
לשמוע קול שופר, ולכן רא"ה אנכי נותן לפניכם היום"ם
ברכ"ה וקללה"ה, עולה במכוון תקע"ו בחוד"ש שופר, וגם הר"ת
של תקעו בחודש שופר הוא שב"ת שכל דינין מתעברין מינה,
ועי"כ נמתקו הדינים ברחמים, האמת של תשרי ב-ורב חסד
של אלול וכנ"ל. והנה עיקר בקשתנו בשופר שנוכה לחזות
בנועם ה' ובאור פניך יהלכון, וזש"א במוסף לשקלים אור פניך
עלינו אדון נשא, שהוא ע"י ושק"ל אשא, שק"ל ר"ת לשמוע
קול שופר, בבית נכון ונישא, שנוכה שיהיה תקע בשופר גדול
לחירותנו, ולכן שק"ל עולה רג"ע באפ"ו חיי"ם (תהלים ל' ו'),

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. י"ל בהקדים דברי
הישמה משה פ' בשלח (דף קנ"ו ע"ב בהגה"ה) שפי' הפ' (משליח כ"א)
להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, הנה תיבת "יש" משולל
הבנה וגם לפרש הכפל ואוצרותיהם אמלא, והנ"ל דאוצרותיהם
אמלא קאי על עוה"ז דאוכלים הפירות בעוה"ז, וקשה דהנה
הש"י שומר תורתו כמבואר בירושלמי (נדרים פ"ט הל"ד) עה"פ
ושמרו את משמרת, וידוע דרשת חז"ל (עירובין כ"ב ע"א) דהיום
לעשותם ומחר לקבל שכרם, ויש להבין דלפי"ז הלא הפירות
בעוה"ז הם אגר נטר, דהא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אך
ידוע הגמ' בפ' איזהו נשך (ב"מ ס"ב ע"ב) בסוגיא דין אין לו, דבלא
יצא השער אין פוסקין, או בבא לחוב בדמו אין פוסקין אף ביצא
השער משום דהוי ריבית בנתייקר השער, וכ"ז באין לו, אבל
ביש לו לא הוי ריבית אף בלא יצא השער, ואף בבא לחוב בדמו,
דכיון דיש לו נקנה לו תיכף וברשותו אתייקר עיי"ש, וכתב שם
דלפי"ז הכי נמי הכא אם לא היה השכר של המצוות בנמצא, אז
לא היה נקנה תיכף והוי הפירות אגר נטר, אבל כיון שהוא
בנמצא, א"כ תיכף נקנה להעושה המצוה ובכל מקום שהוא
דידיה הוא, ואין כאן אגר נטר רק מתנה בעלמא לאוהביו וז"ב.
והיינו להנחיל אוהבי "יש", היינו עוה"ב שאין לו הפסק, ועי"כ
ואוצרותיהם אמלא בעוה"ז ואין כאן אגר נטר כנ"ל עכ"ד.

**העולה מדבריו שע"י שעוה"ב נקנה לנו אנו זכאים גם לפירות
בעוה"ז,** והנה הקשו המפרשים איך נקנה לנו העוה"ב בעוה"ז
הלא אין מינו ידוע (טיב העוה"ב אינו ידוע בעוה"ז לאדם וכמש"כ הרמב"ם
בפי' המשנה פרק חלק), והא קיימ"ל בחו"מ (פי' ר"ט) ברמ"א דבכה"ג
לא קנה, ומיישבים דמי שאוהב את הקב"ה בלב ונפש ודבוק בו,
אצלו החיות של עוה"ב ידוע, דאהבת הש"ת הוא מעין עוה"ב
שצדיקים יושבים וכו' ונהנים מזו השכינה. ובה פירשתי
הפסוקים (תהלים ט"ז ח), שויתי ה' לנגדי תמיד וגו' לכן שמח לבי
וגו' אף בשרי ישכון לבטח, דמי שמחשבתו תמיד דבוקה בה'
ויש לו חיות מעבודת הש"י, לאיש כזה הוי העוה"ב מינו ידוע,
לכן אף בשרי ישכון לבטח שאוכל פרותיהן בעוה"ז לא הוי אגר

לעוה"ב שנא' וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה, כהיום שאינו חוזר, כמו"כ יש לדרוש כי ביום הזה יכפר, מה היום אינו חוזר, דרך אם הוא שב ואינו חוזר לכסלה כדברי הרמב"ם (הל' תשובה פ"ב ה"ב) שישב עד שיעיד עליו היודע תעלומות שלא ישוב לכסלה, אזי יכפר. וידוע מש"כ בספה"ק דמי שחוזר בתשובה מחמת אמונה שלימה בהשי"ת אינו שב לכסלו. וזשה"כ ראה אנכ"י רומז לאמונה, נותן לפניכם "היום", ר"ל שתעשו תשובה על מנת שלא לחזור לכסלה, וזהו "היום" כיום שאינו חוזר, ואז ברכה זוכים לברכה האמיתית. וזה גם פשט הפסוק (דברים ד' י"ט) וידעת "היום" והשבת אל לבבך וגו', היינו שתעשו תשובה שלימה שתהיה כמו היום שאינו חוזר לכסלה עוד.

לשכנו תדרשו ובאת שמה. ודחז"ל (סנהדרין י"א ע"ב) כל דרישה שאתה דורש לא יהיו אלא בשכנו של מקום, וי"ל דהנה אי' (תמיד כ"ח ע"א) כל המוכיח את חברו לש"ש זוכה לחלקו של הקב"ה שנא' (משלי כ"ח כ"ג) מוכיח אדם אחרי חן ימצא, דעיקר תכלית התוכחה הוא כדי שיטיבו מעשיהם ודרכיהם להתקרב להקב"ה ולא לשום כונה אחרת, ועי"ז זוכה גם המוכיח עצמו להתקרב ולהיות במחיצתו של הקב"ה, וזהו לשכנו תדרשו, דכל דרישות, שהוא מל' דרשות, שאתה דורש ומוכיח ברבים, לא יהיו אלא בשכנו של מקום, דהתכלית הוא שיהיו השומעים שכנים וקרובים להשי"ת, ועי"ז יזכה ובאת שמה, שגם הוא בעצמו יתקרב יותר ויהא בתוך מחיצתו של הקב"ה.

לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו, כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה וגו', ועברתם את הירדן וישבתם בארץ וגו' וישבתם בטח. אפשר לומר דידוע כי תפלה בלי דחילו ורחימו לא פרחית לעילא, והעיקר צריכים לבקש על הרוחניות, ואם מבקשים רק על הגשמיות, אז התפלה הוא בבחי' בלי דחילו ורחימו ולא פרחית לעילא, ועפי"ז פירשתי הפסוק בקהלת (א' ט) מה שהיה הוא שיהיה וגו' ואין כל חדש תחת השמש, ר"ל אם מה שהיה בעוה"ר הוא שיהיה, ואין כל חדש, פי' להתחדש בתשובה, אז תחת השמש, פי' הכל נשאר תחת השמש ולא פרחית לעילא מעל השמים רק מתחת השמים, וכדאי' במס' פסחים (נ' ע"ב) רבא רמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך וכתיב כי גדול מעל שמים חסדך, הא כיצד, כאן בעושי' לשמה וכאן בעושי' שלא לשמה. וזה שאמר לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה, ר"ל לא לעשות מצוות ככל אשר אנחנו עושים, היינו שיהיו כמצות אנשים מלומדה ולהתפלל באופן כזאת שתשאר "פה" ולא תפרח לעילא, ואמר עוד טעם שנשארת למטה ולא פרחת לעילא היא משום איש כל הישר בעיניו, שעיקר תפלתכם על הגשמיות שהוא תאוה לעינים, וההוכחה לכך כי לא באתם עד

להמתיק הדינים ויהיה היום כולנו חיים, וכן איתא בספה"ק ר"ב, חס"ד אמ"ת עולה גמ"ר חות"ם טו"ב עה"כ, היינו חסד לאברהם ואמת ליעקב, שהם מכוונים נגד אלול תשרי, וזהו א"ת הברכה ר"ת אלו"ל תשרי.

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה את הברכה אשר תשמעון וגו'. י"ל בהקדים דברי השלה"ק דזכרון אבותינו הק' למי שאינו הולך בדרך הישר, אדרבה לגרועותא יחשב, דכיון שהיה לו אבות כאלו היה לו להיות טוב, ופירשו בזה הפ' (דברים ט' כ"ז) זכור לעבדיך לאברהם ליעקב, אבל אל תפן אל קשי העם הזה, היינו שאל תפן זכרונם בשעה שהם קשי עורף אל רשעו ואל חטאתו, אז אל תזכיר להם שם אבותם להרע להם ח"ו. וזשה"ה ראה אנכי נותן לפניכם, פי' מה שהיה לפניכם היינו עבדות אבותיכם הקדושים, אבל תדעו שבזה יש ברכה וקללה, ברכה כשתשמעון, וקללה ח"ו כשלא תשמעון.

וזאת תורת המסורה זכרון תרועה (ויקרא כ"ג כ"ד), אין זכרון לראשונים (קהלת א' י"א), אין זכרון לחכם עם הכסיל (שם ב' ט"ז), דהיינו זכרון תרועה שהוא כדי להזכיר "לכם" עקידת יצחק בן אברהם כדאי' במס' ר"ה (ט"ז ע"א), וקשה וכי אין זכרון לראשונים בלי תקיעה ול"ל לתקוע, והוא כמושיב אין זכרון לחכם, פי' אין טוב לזכור אבותינו הקדושים, עם הכסיל ההולך בדרך עקלתות, ע"כ עלינו לתקוע להתעורר לתשובה, ושוב מזכיר זכות אבות ואז הוא לנו לטובה. וזשה"ה בתפילתינו בימים הנוראים כי זוכר כל הנשכחות אתה, ובתוכם גם זכות אבות, ולמה צוית לנו להזכיר זכרונות, כדי שנוכיר מעשה אבותינו ונעשה תשובה, ועי"ז ועקידת יצחק לזרעו "ברחמים" תזכור, ותצמיח לנו מזה ישועה באמת.

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה את הברכה אשר תשמעון וגו'. אפשר לומר עפי"מ דאיתא בספה"ק בחומר הדבר בעת שאדם עובר עבירה, דממ"נ אם האדם חושב שהשי"ת רואה אותו בעת חטאו ואינו שם לבו לזה, הרי יש לו עזות גדול לעשות חטאו, ואם ח"ו חושב שאין הקב"ה רואהו, אז הרי הוא כופר וגדול עונו מנשוא עוד יותר, (עיין בספה"ק ישמח משה פר' נעבים דף קל"א בד"ה עוד יתבאר אתם נעבים), וזשה"ה ראה "אנכי נותן לפניכם את עצמי כבי' בחי' שויתי ה' לנגדי, ובזה יש ברכה וקללה, את הברכה אשר תשמעון, שע"י שיוודע ומקיים שויתי ה' לנגדי תמיד ובשכבו ובקומו יודע לפני מי הוא עומד, בקל יכול לבוא לדביקות השי"ת, ובהיפוך ח"ו קללה רח"ל הגם לכבוש עמי בבית לעשות חטאו בעזות מצח ה' ישמרנו.

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וגו'. י"ל עפי"מ שפירשנו בפ' אחרי הפסוק (ויקרא ט"ז ל"ו) כי ביום הזה יכפר עליכם, דלר' עקיבא דדריש (סנהדרין ק"ע ע"ב) שעשרת השבטים אין להם חלק

עתה אל המנוחה ואל הנחלה עיני רש"י זו שילה וירושלים, הרי שלא נתקבלה תפילתו. וע"ז מסיים ועברתם את הירדן וישבתם בארץ אשר ה' מנחיל אתכם, ר"ל שתשבו בכוונה שתתגלה כבודו ית', ואז וישבתם בטח, ויהיו התפלות לרצון לפני אדון כל.

כי תאוו נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל בשר.
איתא בספדה"ק דאם איש צדיק שכבר התגבר על יצרו עד שאינו שייך אצלו תאוה ונתעורר אצלו להיותו תאב לאכל בשר, שהוא מצד הנצוצין הקדושים שישנם בתוך הבשר הרוצים להתעלות, לכן תאוה"ה הוא ר"ת של והרוח תשיב אל האלהים (קהלת י"ב ד), רמז על הנצוצין הקדושים התאבים להתעלות ע"י אכילת הצדיק, וע"כ ולא תקיא הארץ אתכם (ויקרא י"ח כ"ח), שהר"ת ג"כ תאוה"ה, ר"ל שלא תתגשמו באכלכם מטוב הארץ הגשמי, כיון שע"י אכילתכם הנכם מעלים נצוצות קדושים.

לא תאכלנו למען ייטב לך. ברש"י צא ולמד מתן שכרן של מצוות אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אחריו, ק"ו וכו', י"ל שממנו דם שממילא נפשו של אדם קצה בהם, יש ראי' שיש מתן שכר לעוה"ב, דאל"כ למה ציוותה תורה על זה, הלא בלא"ה לא יאכלוהו, אלא ע"כ כדי לקבל שכר, וזה אפשר לרמוז בפסוק (תהלים ל"א ב) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם, פי' מה רב טובך, היינו עוה"ב, פעלת לחוסים בך, פי' שצוית להם מצוות כאלה שבלאו זה הם נגד בני אדם ונפשו של אדם קצה בהם, אלא ע"כ שנצטוו רק כדי לשלם שכרם לעוה"ב.

לא תאכלנו למען ייטב לך וגו' כי תעשה הישר בעיני ה'. י"ל עפ"י אמרם ז"ל בתו"כ (מובא ברש"י פר' קדושים כ"ז) אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר, אלא יאמר אפשי אבל התורה אסרה, וזש"א לא תאכלנו למען ייטב לך, אימתי כי תעשה הישר בעיני ה', היינו כשלא תאכל דברים אסורים רק משום ציווי השי"ת.

ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל. בגמ' סנהדרין (ק"ג ע"א) ר' אלעזר אומר כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנידחת שנא' ושרפת באש וגו' כליל, והיכא דאיכא מזוזה לא אפשר דכ' לא תעשון כן לה' אלהיכם, ובפרש"י שם והאי שלל שמים הוא משום האזכרות שבה. הנה רבים וגם שלימים כבר דשו בזה מדוע לא אמרין עשה דוחה ל"ת, ועיין מנחת חינוך (מצוה תס"ד) בארוכה, ובשו"ת שואל ומשיב מהדו"ג (חלק ג' ס' קס"ה), ובשו"ת דברי חיים יו"ד (ח"א סימן נ"ו) ועוד. ואפשר לומר עפ"י מה דכתוב במפורשים (עין שדי חמד חלק דברי חכמים ס' נ"ג בשם נחלת בנימין ועוד), דהא דאמרין בנדה (ס"א ע"ב) מצוות בטילות לעתיד לבוא, היינו הלאוין, אבל לא העשין, כי התורה לא תהא מוחלפת גם לעתיד לבוא כמובא בירושלמי

פ"ק דמגילה, (וע"ע בתשו' הרשב"א סי' צ"ג, ובשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרס"ו וסי' תתכ"ח), ואולי מה"ט נמי עשה דוחה ללא תעשה כיון דהעשה היא תמידית גם לעתיד לבוא משא"כ הל"ת, וזש"א (תהלים קי"ט צ"ז) מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי מאויבי תחכמני וגו', פי' מה אהבתי תורתך, מוסב על עשה שהוא בחינת אהבה (כמש"כ הרמב"ן בפר' יתרו, ועיין רע"ב פ"א דאבות מ"ג), כל היום, אפילו לעת"ל היא שיחתי, מאויבי, הוא ל"ת שהם אויבי ורודפי האדם, תחכמני מצוותיך, הם מצוות עשה לדחות הל"ת, ואמר הטעם כי לעולם היא לי, בתמידיות.

ובזה י"ל גם מש"א חכו"ל (וימא פ"ו ע"ב) גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, ובמפור' הקשו מה גדולה של התשובה בהא הא כל עשה דוחה לל"ת, רק לפי הנ"ל נחא, דהנה עשה דתשובה סלקא דעתך אמינא דאינה נוהגת לעת"ל, כיון דיהיה ומלאה הארץ דעת ורוח הטומאה יעביר מן הארץ ולא יהיה שום חטא על מה לעשות תשובה, נמצא דהעשה דתשובה אינו תמידית לכך הוי אמינא שלא ידחה ל"ת, לכך אשמועינן גדולה תשובה שדוחה ל"ת, והטעם י"ל דהנה באמת ידוע שיש תשובה גם על המצוות שלא נעשו כראוי לפי גדלו ית"ש, וכמו שפירשו בספרים בזה הפסוק (קהלת י"ב י"ד) את כל מעשה אלהים יבוא במשפט, היינו גם על מעשה אלהים שהם המצוות ומעש"ט, יבוא במשפט האץ נעשו, (ועיין לעיל פר' ויחי בשם הגה"ק מאפסא עה"פ מה יתאון אדם ח), ותשובה כזו שייך גם לעת"ל, אחרי שאין לכבוד הדר מלכותו גבול, ובכל מה שמשיגין יותר רואין שמה שעשו מקודם לא נעשה כהוגן ועושין תשובה, וזה שחידש ר' יוחנן גדולה תשובה שהוא מ"ע תמידית ונוהג גם לעת"ל וע"כ הוא דוחה לל"ת.

והנה הא תינח בתשובה ושאר מצוות עשה שיהיו נוהגין משא"כ עשה דעיר הנידחת דבדאי יהיה בטל לעתיד לבוא עת יהיה ומלאה הארץ דעת וכולם כאחד יעבדו רק להאדון כל באמת, ע"כ אין כח בהאי עשה לדחות לל"ת של לא תעשון כן לה' אלהיך, [והגם שגם הל"ת לא תהא נוהגת לעת"ל מ"מ שוין הם ואינה דוחה], וע"כ יליף ר' אלעזר שפיר מושרפת באש וגו' כליל, דמזוזה אחת מצלת על כל העיר שהאי עשה לא דוחה לל"ת דלא תעשון וכנ"ל.

בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה למת. יל"פ הפסוק עפ"י מ"ד דאי' במס' תענית (ב' ע"א) דמפתח של תחיית המתים הוא בידי הקב"ה בעצמו, ולכאורה כיון שהוא כב"י כהן (עין סנהדרין ל"ט ע"א), א"כ איך הוא מטמא למת, והת"י הוא כיון שאנו בנים למקום וכמו שתי' התוס' שם, ועיין קידושין (ל"ו ע"א) דר"מ אומר בין עושים רצונו של מקום בין אינם עושים נקראים בנים למקום, והלכה כר"מ בגזרותיו כבכתובות (ס' ע"ב) ונקרא שמו ר"מ שהיה מאיר עיני חכמים,

א"י בנים אתם לה' אלהיכם, ר"ת מכוון לאשר ברא אלהים לעשות, כי בשביל ישראל שנקראים בנים נברא העולם (עיין רש"י ריש פר' בראשית).

עשר תעשר את כל תבואת זרעך. ידוע שצדקה מעשרת את בעליה וכדרשת חז"ל (שבת קי"ט ע"א) עשר בשביל שתתעשר, והנה דרשת חכמז"ל עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר אפ"ל אם אנו נוקטים שיש אם למסורת (עיין סנהדרין ד' ע"א) והאי תעשר נדרש בשין ימנית, משא"כ אם נאמר יש אם למקרא שנקרא תעשר בשין שמאלית, אז אין שום ראיה שצדקה מעשרת, וזש"א במתני' אבות (פ"ג מ"א) מסורת סייג לתורה מעשרות סייג לעושר, רצ"ל שאם אנו נוקטים שמסורת סייג לתורה, ויש אם למסורת, אז מעשרות סייג לעושר אנו דורשים עשר בשביל שתתעשר.

וכי ירבה ממך הדרך וגו' כי ירחק ממך המקום וגו' ונתת בכסף וגו' והלכת אל מקום אשר יבחר ה' אלהיך בו. י"ל עפ"י המובא דעיקר תשובה הוא צום קול ממון, ומי שהוא מרוחק מהש"י וא"א לו לגשת לתשובה בצום וקול, יתחיל עכ"פ בצדקה שמלווה לו לאדם לבית עולמו (עיין אבות פ"ו מ"ט) כדכתיב וחטאך בצדקה פרוק (דניאל ב' כ"ד), וזש"א וכי ירבה ממך הדרך, דרך רומז לתשובה ע"ד ודרך תשובה הורית, ותחשוב על התשובה כאילו רב וכבד הוא, ע"ז אמר הכתוב סימן הוא שירחק ממך המקום, היינו שאתה מרוחק מהקב"ה, והעצה לכך ונתת בכסף, והיינו כסף צדקה שעל ידו והלכת אל המקום אשר יבחר ה' המלווה לעוה"ב.

ונתת בכסף וצרת הכסף בידך וגו'. יל"פ בהקדים הכתוב (הושע ב"י) וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל, ואפשר לומר בד"ז דהנה נסיון העושר גדול מאד, אך מי שהוא בר דעת הוא מושל על ממונו ולא ממונו עליו, יען שהאדם חי ובר שכל והכסף הוא דומם ואיך ישלוט דומם על חי בר שכל, וזה שצעק הנביא וכסף הרביתי לה שיהיה שייך לך למשול עליו, וזהב עשו "לבעל" שעשו הזהב לבעל ומושל עליו ר"ל, וע"ז צותה התורה"ק (שמות כ) ואלהי זהב לא תעשו "לכם", כלומר שימשול עליכם. וזה שציוותה התורה ונתת בכסף, שמותר לך לרכוש כסף והון, אבל וצרת הכסף "בידך", שאע"פ שאי אפשר לך לעסוק תמיד בתורה ועבודה ומוכרח אתה לעסוק במו"מ, מ"מ "בידך", ר"ל שאתה תמשול בו בממונך להתנהג בדרך התורה שלא תתקיים וישמן ויבעט ח"ו, הש"י ישמרנו מכל רע לכבוש הכל תחת הקדושה.

כי יהיה בך אביון וגו' לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ וגו', כי פתח תפתח את ידך. יש לומר דהנה ידוע תירוץ התוס' ב"ב (ח' ע"ב ד"ה אכפ"י) דמשום הכי כופין על מצות צדקה אע"ג שהיא

בהלכה (עיין עירובין י"ג ע"ב), ואולי יש לרמוז באמרם ז"ל שהיה מאיר עיני חכמים, דהיינו בחכמים שכבר מתו, והאיר עיניהם בהלכה שהם בנים למקום ואין חשש שהקב"ה כהן הוא ונזכה לתחיית המתים, וזש"א כ בנים אתם לה' אלהיכם, וכיון שאתם בנים ומותר להקב"ה להחיותכם, לא תתגודדו ולא תשימו קרחה למת כיון שעתידים לחיות בתחיית המתים.

וזש"א (דברים ל"ו) ומל' ה' את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה וגו' למען חייד, פי' לאהבה היינו בחי' בן, וממילא למען חייד, להחיותך בתחיית המתים, וזה י"ל גם בפ' הפסוק (דברים כ"ד) ויצונו ה' ליראה וגו' טוב לנו וגו' לחיותנו כהיום הזה, פי' לטוב לנו בחינת אהבה כבן, ועי"ז לחיותנו בתחיית המתים כיום הזה, כיום שהוא מאיר ורומז ליום שכולו טוב. ועיין סנהדרין (צ"א ע"א) דתחיית המתים אנו למדים מק"ו מאי דלא הוי הוי, פי' שהקב"ה ברא העולם מאין, מאי דהוי לא כש"כ, ועיין סוטה (ה' ע"א) דמי שיש בו גאווה אין עפרו ננער לקום בתחיית המתים, וזה נרמז בדברי נעים זמירות ישראל באמרו (תהלים ע"ה ל"ט) ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב, פי' דאם האדם מחשיב עצמו לבשר, ולא לעפר שהוא בחי' ענוה, אז רוח הולך ולא ישוב בתחיית המתים, וכדאי' בגמ' סוטה דהמתגאה אין עפרו ננער, אבל אם מחשיב עצמו לעפר שהוא בחינת ענוה אז יזכה לתחיית המתים שנלמד מק"ו כגמ' דסנהדרין הנ"ל, וזה יש לרמוז בדברי רבא במס' ברכות (י"ז ע"א) דבתר דסיים צלותיה אמר עפר אני בחיי ק"ו במיתתי, פי' אם אני מחזיק עצמי לעפר בחי', שהוא בחי' ענוה, אז קל וחומר במיתתי, היינו שאזכה בודאי לתחיית המתים שלמדן מק"ו. וזה שאמר דוד המלך ע"ה בתהילים (ק"ט כ"ה) דבקה לעפר נפשי חייני כדברך, פירוש לעפר שהוא בחינת ענוה ואז חייני בתחיית המתים כדברך.

בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו וגו'. י"ל עפ"י מה שדרשו חז"ל (פסחים ק"ט ע"א) עה"פ (דברים י"א ו) ואת כל היקום אשר ברגליהם, זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו, לפי"ז מי שמחוסר פרנסה ה"ה כקוטע, והעצה לצאת מעניותו ושפל מצבו הוא ע"י אמונה פשוטה, והנה אמונה"ה עולה ק"ב, וזה יש לרמוז במשנה שבת (פ"ו מ"ח) הקיטע יוצא בק"ב שלו, פי' קיטע רומז לעני כנ"ל, יוצא מעניותו בק"ב שלו דייקא ע"י האמונה הפשוטה. והנה ע"י אמונה פשוטה זוכה להיות בבחינת "בנים" כדרך הבן שמרגיש קרבתו לאביו ואינו צריך לכך ראיות והוכחות, ובני"ם ג"כ עולה אמונה"ה, וזה פי' הפסוק בנים אתם לה' אלהיכם, פי' ע"י אמונה הנכם זוכים להיות בנים לה' אלהיכם, לא תתגודדו, לא תתעסקו בחקירה והוא מלשון חוכך בראשו, כי כן הדרך מי שמסופק באיזה דבר אזי הוא חוכך בראשו, (עיין רש"י נדרים ו' ע"א), וכדאיתא בשם זקני הק' מראפשיין זי"ע.

מצות עשה שמתן שכרה בצדה ואין ביד של מטה מזהרים עליה דכתיב בה כי פתוח תפתח את ירך כי בגלל הדבר הזה יברכך, משום דאית בה ל"ת לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ ועוד הטעם איתא **במפורשים** שבאמת הכסף הוא של הקב"ה וניתן לו רק להיות כגובר ליתן להנצרך, וכיון שהוא מעכבו בידו הוא בבחי' מעילה שמועל במה שקיבל, ועל כן כופין על הצדקה.

ובזה יתפרש הפסוק בתהלים (פ"ב י"ב) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי, וגו' ולך ה' חסד וגו', פי' "אחת" מצוה עשה אחת דיבר אלהים ליתן צדקה, אבל שתיים שמענו, שיש שם במצות צדקה גם ל"ת דלא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ, שהם שנים שני ל"ת, ועל ידי כך כי עוז תוקף וגבורה לכופ על מצוה זו, לאלהים, להדינים עדה"כ עד האלהים יבוא דבר שניהם (שמות כ"ב ח), וזה שממשיך הכתוב ולך ה' חסד, בהא דמתן שכרה בצדה אף שהכסף הרי הוא של הקב"ה ואין העושה הנותן רק כגובר, רק מחמת חסדו ית"ש כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כאילו מעשה הצדקה שלו.

לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחיד האביון. עיין פירש"י הכפילות לא תאמץ ולא תקפוץ, וי"ל עוד עפי"מ דמצינו בירמיה הנביא שקלל את אנשי ענתות ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם (ירמיה י"ח כ"ג), וא"י במס' ב"ב (ט"ז ע"ב) שקיללם שייכשילם הקב"ה בעניים שאינם מהוגנים ולא יקבלו שכר, וזש"א לא תאמץ לבבך מלעשות תשובה, וממילא לא תקפוץ ירך מאחיד האביון, היינו שלא תצטרך לחשוש לעניים שאינם מהוגנים, שהקב"ה יזמין לך עניים מהוגנים.

ולא תקפוץ את ירך מאחיד האביון. וברש"י אם לא תתן לו סופך להיות אחיו של אביון, וי"ל דהנה הדרך הוא דהאביון תמיד מתייחס אחר העשיר וזהו דכתיב (תהלים ק"ז מ"א) וישגב אביון מעוני, שנהי' עשיר אז, וישם כצאן משפחות, שכל אחד רוצה להתייחס עצמו שהוא ממשפחתו, אבל כשהי' עוד עני אף אחד לא התייחס אליו כלל, וזה גם הכוונה בהפ' (ויקרא כ"ה י) ושבתם איש איל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו, דכשיהי' ושבתם איש אל אחוזתו, שיהא עשיר בעל נכסים אז, ואיש אל משפחתו תשובו, דגם משפחתו תשוב ויתייחסו עצמם עמו, וזהו הכוונה כאן, ולא תקפוץ את ירך מאחיד האביון, היינו דאותו אביון מייחס עצמו אחר כך מכיון שאתה הוא העשיר, וע"ז פירש"י דאל"כ שלא תתן לו סופך להיות אחיו של אביון ואתה תצטרך לייחס עצמך אחריו שהוא יהי' העשיר ואתה להיפך.

ולא תקפוץ את ירך מאחיד האביון. בגמ' ב"ב (י"ז ע"א) איתא, רבי אליעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי שנאמר בצדק אחזה

פניך, ע"כ הר"ת של ולא תקפוץ את ירך מכוונים להר"ת של אז תקרא והי' יענה (ישעי' נ"ח ט'), וגם הוא ר"ת אדם ובהמה תושע יי (תהלים ל"ו ז), והיינו שאפילו השפל בבחי' בהמה יושע ע"י שנותן צדקה. והנה הר"ת של ולא תקפוץ את ירך גם מכוון להר"ת של ולערב אל תנח ירך (קהלת י"א ו'), מכוון למה שאמרו חזו"ל באבות (פ"ו מ"א) ולא עוד שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף וזהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד, ע"כ אמר הכתוב ולערב היינו לצורך ערב שהוא עת יציאתך מן העוה"ז אל תנח ירך הרומו לצדקה, (עיין בספר אהבת שלום לזקני פרי חוקת), ולא תשמע לטענת היצה"ר המונעך מלתת צדקה המרומז בפסוק ויאמר אל תשלח ירך (בראשית כ"ב י"ב), שהוא ר"ת ולערב אל תנח ירך, ומכוונים להר"ת ולא תקפוץ את ירך וכנ"ל, שהוא גם נוטר' אות"י בבחינת ו"מלוה" ה' חונן דל (משלי י"ט ז).

ורעה עינך באחיד האביון ולא תתן לו והיה בך חטא. יל"פ עפי"מ שכו' (לעיל בד"ה לא תאמץ) דירמיה קילל אנשי ענתות שייכשלו בבני אדם שאינם מהוגנים, אבל לאנשים טובים וכשרים מזמין השי"ת עניים הגונים, וז"ש ורעה עינך באחיד, היינו שתחשוב על העני שאינו הגון, ולא תתן לו, אומר הכתוב והיה בך חטא, שאתה אינך טוב ח"ו, והנה באברהם אבינו ע"ה כתיב (בראשית י"ח ח) והוא עומד עליהם, היינו שהוא היה במדרגה גדולה, עליהם, כלומר על ידו, כי ממועלת האורחים המקבלים ניכרת מדרגת המארח והנותן.

ורעה עינך באחיד האביון ולא תתן לו והיה בך חטא וגו', כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך וגו'. יל"פ בהקדם מה דאי' בספד"ק בני יששכר (במאמרי השבתות ט') דלכאורה איך מהני תשובה הא קיי"ל דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ועי"ש שתי' עפ"י הגמ' בקידושין (ל"ב ע"א) דאב שמחל על כבודו כבודו מחול, וישראל נקראים בנים למקום, והנה בגמ' ב"ב (י"ז ע"א) מצינו שהשיב ר"ע לטורנוסרופוס הרשע ששאל אם הקב"ה אוהב עניים למה אינו מפרנסם, משל למלך שכעס על בנו וחבשו בבית אסורין וציוה שלא להאכילו ובא אחד והאכילו, דודאי משגר לו דורון, היוצא מזה דגבי בן אעפ"י שאין אביו מפרנסו מחויב אחיו לפרנסו, ובוזה יתפרש הכתוב ורעה עינך "באחיד" וגו', היינו שלא תרצה לתת צדקה שתטען טענת המין מדוע אין הקב"ה מפרנסו, ע"ז אמר הכתוב והי' בך חטא, דכיון שאינך חושב עצמך לבן ואח שמחויב לפרנס אחיו וכנ"ל, נמצא שאינך בבחי' בנים למקום וקוב"ה הוא מלך ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, וזהו והיה בך חטא רק נתון נתון, ויברכך ה' גם במחילת העון.

ועפי"ז יל"פ הפסוק (מלאכי א' י') בן יכבד אב ועבד אדוניו ואם אב

אני איה כבודו. דהנה א"ב אני, נוט' הר"ת של אין ירושלים נפדית אלא בצדקה וגם אין ירושלים נפדית אלא בתשובה, ושניהם מהני ליישראל מטעם שהקב"ה אב לישראל והם בניו כנ"ל, וכן קיום המצוה בצדקה הוא מטעם אב כנ"ל, וזש"א בן יכבד אב ועבד אדוניו, ואם "אב אני" ורוצים בפדיון ירושלים ע"י תשובה וצדקה אז איה כבודי, איה בחי' נעלם ונסתר כבודי וכבודי מחול.

השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' ורעה עיניך באחריך האביון וגו'. בגמ' כתובות (ס"ח ע"א) א"ר ר' יהושע בן קרחה אומר כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד ע"ז ויליף לה מהך קרא, וי"ל עפ"י מה שנאמר בשם הרה"ק **אוהב ישראל הרבי ר' משה ליב מסאסוב זצלה"ה** לפרש הפסוק (תהלים י"א) למה ה' תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה, פ"י שאנחנו שואלים למה כבי' עומד מרחוק ואינו מרחם עלינו, ע"ז באה התשובה תעלים עיניך לעתות בצרה, שהוא מטעם שמעלים עינו מלהושיע לעני ואביון בעת צרה עכתו"ד, ואפשר שמהאי טעמא אמרו חכמינו ז"ל (כתובות ס"ח ע"א) כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד ע"ז, כיון שע"ז הוא מרחק ח"ו השכינה מלשכון בתוכינו. והש"י ירחם עלינו וישכון בתוכינו אמן.

ורעה עיניך באחריך האביון ולא תתן לו. י"ל בדרך צחות דהנה למניעת מתן צדקה משתמשים לפעמים בשקר באמרים שנותנים לקרובים עניים, וזש"א ורעה עיניך מליתן צדקה, אזי טוענים באחריך האביון שיש לך קרוב ואח עני, ובאמת ולא תתן לו גם לו אינך נותן.

נתן נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר יברכך ה' וגו'. איתא בברכות (ל"ה ע"א) ר' לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתוב והארץ נתן לבני אדם, ל"ק כאן קודם ברכה וכאן לאחר ברכה, מבואר מזה דקודם ברכה הוא של הקב"ה, והנה קי"ל דאין מברכין על הצדקה וא"כ כסף הצדקה נחשב של הקב"ה וא"י **בספה"ק** דהטעם הוא כדי שלא לעכב העני ויתבייש, וזה י"ל בפ"י הפסוק (דניאל ט"ז) לך ה' הצדקה, שהצדקה נחשבת של הקב"ה, והוא משום שלא ברכנו, ומסיים הפסוק הטעם שלא ברכנו ולנו בושות הפנים, וכדי שלא לבייש העני אנו מזהירים שלא לברך. וזה שנא' נתון נתן, תומ"י בלי ברכה, ולא ירע לבבך על הברכה, כי בגלל "הדבר" הזה "הדבר" מלשון דבור, ר"ל מה שמנעת את עצמך מלברך יברכך ה' ועושה הברכה בשבילנו. וזש"ה (להלן ט"ז ט"ז) ולא יראה את פני ה' ריקם איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך, שופטים ושוטרים, היינו ולא יראה פני ריקם, וא"ת שאינו שלך והוא ח"י ריקם, עז"א איש כמתנת ידו שנחשב כשלו, כברכת ה' אלהיך שעושה הברכה בשבילך ועי"ז אשר נתן לך, והוא ע"י

שופטים ושוטרים שאמרו עשו אינו זוכה כזוכה (גיטין ל' ע"א).

נתן נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו'. מובא בשם האריז"ל דאע"ג דאחז"ל (סוטה כ"א ע"א) עבירה מכבה מצוה, מכל מקום מצות צדקה אינה מכבה, וז"ש דהמע"ה (תהלים קי"ב ט) פזר נתן לאביונים צדקתו "עומדת לעד", היינו אפילו עובר עבירה. והנה איתא **בספה"ק** טעם ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא, שמא יעשה עבירה ויכבה המצוה, ולפמש"כ גבי צדקה לא שייך טעם זה, ע"כ יש שכר גם בהאי עלמא. וזה יש לרמוז בגמ' ב"ב (י"ד ע"ב) ששאלו את שלמה עד היכן כחה של צדקה, ר"ל למה בזה יש שכר גם בהאי עלמא, והשיב צאו וראו מה פירש דוד אבא פזר נתן לאביונים "צדקתו עומדת לעד" דהיינו שאין עבירה מכבה אותה וכנ"ל, וד"ל. וזשה"כ לקמן בפרשה (ט"ז ט"ז) ולא יראה את פני ה' ריקם, איש כמתנת ידו, זה צדקה, שעבירה אין מכבה אותה, וזהו כברכת ה' אלהיך שהוא נצחי אשר נתן לך, ישלם לך. וזשה"כ נתן נתן, ולא ירע לבבך, שמא יעבור עבירה ויכבה המצוה ויהיה הפסד ממון, לזה אמר כי בגלל הדבר הזה יברכך, וקשה הלא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ועכ"ח שאין עבירה מכבה אותה, ובדין הוא שיקבל שכרו עבור הצדקה גם בהאי עלמא.

נתן נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך וגו'. איתא **בספרים** שמי שנאנס ואינו יכול לעשות מצוה, הקב"ה עושה בשבילו המצוה, ומכוון בלשון חכז"ל (ב"ק כ"ה ע"ב) אונס רחמנא פטרי, היינו שהשי"ת עושה המצוה בשבילו ועי"ז נפטור. וזה יש לרמוז בלשון המשנה (רי"ה כ"ט ע"ב) יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין, כלומר למעלה בקודש היו תוקעין, מכיון שיישראל היו בבחינת אונס מלתקוע כתקנת חכז"ל, וע"כ תקעו למעלה בקודש בעבורם בבחינת רחמנא פטרי כנ"ל. והנה כמו"כ י"ל באותן המצוות שאין מברכין עליהם כגון צדקה, שהקב"ה מברך הברכה.

ועפ"י יתפרש הפסוק נתן נתן לו, לא ירע לבבך שאין הצדקה נחשבת כאלו נתנו משלנו כיון שהוא בלי ברכה ולפני ברכה הוי של שמים (עין ריש כיצד מברכין (ל"ה ע"א) ובתוספתא שם), לזה אמר כי בגלל הדבר הזה יברכך ה', שהשי"ת מברך במקומו ומקנה הברכה לנו. וז"ש בפ' זו (ט"ז ט"ז) ולא יראה את פני ה' ריקם איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך, היינו שהצדקה שנתן יחשב כמתנת ידו, וא"ת הלא אינו מברך על הצדקה, וא"כ אינו נחשב כשלו, ע"ז אמר כברכת ה' אלהיך ע"י הברכה שכביכול ה' עושה, אשר נתן לך הברכה וממילא נחשב לך שנתת הצדקה משלך.

שבעת ימים תחוגו לה' וגו' והיית אך שמח, שלוש פעמים

בשנה יראה כל זכורך וגו'. ידוע מה שכתב בספר העיקרים החילוק בין ששון לשמחה, דששון שייך בדבר שנגמר, ושמחה בדבר שעדיין לא נגמר (עין אהל יעקב סוף מסעי), וזהו שמחים בצאתם, בצאתם הם רק שמחים, ו"ששים" בבואם, כשנגמרה פעולתם, ופירשו בזה (תהלים ע"ה) ישישו וישמחו כך כל מבקשיך ויאמרו תמיד יגדל אלהים וגו', דייק לומר ב' לשונות "ישישו וישמחו" ששון כיון שנגמר פעולת הישועה, וישמחו יען יאמרו תמיד יגדל אלהים ואין שיעור לזה להיות נגמר לכך תפס לשון "ישמחו". וזה נרמז בפסוק שבעת ימים תחוגו לה', והיית אך שמח, ולא בחינת ששון, כיון שעדיין לא גמרת, כי שלוש פעמים וגו' יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך בגאולה שלימה ועד אז אין גמר. וזה יש לכון בבקשתנו עוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול "ששון" וקול "שמחה", קול ששון רומז על גמר הישועה בגאולה שלימה דבזה שייך לשון ששון כנ"ל, וקול שמחה שהוא ר"ת של מזמור שיר חנוכת הבית (כדאי בכתי"ק של אאמ"ר הקי וצללה"ה) שהוא התגלות אלהית שאין לה סוף וגמר, לכך תפס לשון שמחה. וזש"ה (שמות ט"ז ד) והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, כתיב "והיה" שהוא לשון שמחה, ואמר הטעם והכינו אשר יביאו, שיום הששי הוא רק הכנה לשבת ועדיין לא הגיעו לתכלית הנרצה שהוא קדושת שב"ק.

הפטרה

למה תשקלו כסף בני לחם ויגיעכם בלי לשבעה. ידוע דעניות ועשירות מעבירין את האדם מדעת קונו ונסיון העושר גדול מנסיון העוני, ואיזה עשירות המעביר את האדם מדעת קונו זהו שדי לו ומרגיש בעשרו (שאם לא כן נשאר תמיד עני ואינו מעבירו מדעת קונו) (ע' תפארת ישראל אבות פ"ד מ"א אות ז'), וכשדי לו אז שייך וישמן ישורון, וזש"א "ודי" זהב גרם לעגל (ברכות ל"ב ע"א), וזה שאמר הכתוב לה תשקלו כסף, עשירות כמו עניות שהוא בלי לחם, הלא ויגיעכם הוא בלי שבע ואין לכם די ולא צריך להעבירכם על ד"ת.

חודש אלול

צירוף החודש הוא ההו"י ויוצא מן הפסוק (דברים ו' כ"ה) וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלהינו כאשר צונו, אלול הוא הר"ת של להצילך ולתת אויבך לפניך (דברים כ"ג ט"ו) להכניע הדין על ידי הצירוף של החודש שהוא וצדקה תהיה לנו, כי לנו גימ' אלהים רומז על התהפכות הדינים לרחמים ולעשות צדקה בחי' רחמים על ידי כי נשמור לעשות וגו', ר"ל לשון תיקון ע"ד הכתוב ועשתה את צפרני (דברים כ"א י"ד) לפני ד' האותיות שלפני שם הוי"ה שהם דין כידוע להמתיקם ברחמים על ידי הצירוף.

הצירוף של חודש אלול יוצא מס"ת של הפסוק וצדקה תהיה לנו כי (דברים ו' כ"ה), ואפשר לרמז עפ"י מה שפרשתי בדרך צחות הפסוק (בראשית י"ח כ) זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד, דהנה דרך בני אדם שאינם רוצים לקיים הכנסת אורחים ופוטרים עצמם בטענה כי רבים הם העניים, ומכבידים ביותר, וזה מרמז הכתוב זעקת סדום ועמורה שלא רצו לקיים מצות צדקה והכנסת אורחים היתה, כי רבו האורחים, וחטאתם של "האורחים" כי כבדה מאד מכבידים ביותר, ע"כ אמר השי"ת ארדה ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו הם בעצמם בבקשתם מהשי"ת שמרבים בבקשתם, כלה, ואם לאו אדעה. ומשו"ה בחודש אלול שמרבים העם לבקש ולהטריח בבקשתם מהשי"ת מסוגל מאד להרבות בצדקה, שגם אנו ממלאים בקשות העני הגם שהם רבו וכבדו, כן ימלא השי"ת משאלותינו מדה כנגד מדה, וזהו מרמז הצירוף של חודש אלול "וצדקה" תהיה לנו הצדקה, ר"ל תהיה לנו לעזר כ"י הגם כי רבה וכי כבדה.

ידוע דחודש אלול הוא מול בתולה. ויל"פ הפסוק (עמוס ה' ב) נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל, עפ"י שאחז"ל (ברכות ד' ע"ב) במערבא מתרצי לה נפלה ולא תוסיף לנפול עוד, ונוכה לזה ע"י קום "בתולת" ישראל, היינו שתהיה תקומה לחודש אלול שמזלו בתולה, כי ע"י התשובה ומע"ט בחודש אלול תהיה תקומה לישראל.

על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא וכו'. במס' ברכות (ח' ע"א) דרשו חז"ל א"ר חנינא לעת מצוא זו אשה וכו', וי"ל, דהנה העבודה להשי"ת בחודש ניסן צ"ל באותה בחי' כמו בחודש תשרי, כמו שפי' בספה"ק (ע"י בוציא דנהורא פ' בא) הפ' ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה (שמות י"ג ה'), דהיינו העבודה של חודש תשרי שנקראת זאת כדכתיב בזאת יבוא אהרן אל הקודש, בחודש הזה, הוא חודש ניסן שנא' החודש הזה לכם, וראיתי גם בשם הרה"ק מרז"ץ זצ"ל דבמים שלנו לוקחים העבירות שהשליכו בנהר בר"ה בשעת תשליך, שאז עשו תשובה מיראה ועי"ז זדונות נעשות כשגגות, ובניסן ע"י תשובה מאהבה נעשית זכויות ולכך לוקחים אותן בחזרה, ובזי"ל הכוונה בהפ' על זאת, היינו בחודש תשרי שנא' בזאת יבוא וכו', יתפלל אליך כל חסיד ומהו התפילה, לעת מצוא, דאז בחודש תשרי שהוא עת המצאו של השי"ת לבני, כמו דדחז"ל (יבמות מ"ט ע"ב) עה"פ דרשו ה' בהמצאו, יזכה לעשות ג"כ תשובה מאהבה כמו בחודש ניסן ואז יתהפכו הכל לזכויות, ואמר רק לשטף מים רבים, היינו שאם יסמוך רק על התשליך ליד המים, ושם עושה רק תשובה מיראה אז אליו לא יגיעו, דלא יהיו לו שום זכויות דע"י יראה נתהפכו רק לשגגות ולא לזכויות, אכן

הדין לתשובה שיהי' כמו מהדר אוזוי אעפ"י שלא מצא די הצורך מכל מקום מהדר הוא קודם זמן הפרעון וקיומו לפדות המשכון.

והנה מאי דבעל חוב קונה משכון ילפינן מולך תהי' צדקה שכתוב גבי החזרת המשכון אם אין משכון צדקה מנין (ע"פ פסחים ל"א ע"ב) ולזה הצירוף של חודש אלול יוצא מהפסוק (דברים י"ח) וצדקה תהיה לנו כי רומז על המשכון כנ"ל שהמשכון תשאר לנו כי נשמור, נצפה ונשתוקק, מלשון ואביו שמר את הדבר, את כל המצוה הזאת, הרומז לתשובה ע"י ברמב"ן (דברים ל"א) עה"פ כי המצוה הזאת, לפני ה' א, ובמהדר אוזוי לא אבדה הנפש מאתנו, וכיון שהוא הנפש חלק אלוקי ממעל הש"י אתנו סלה.

אלול"ל ר"ת ונפלו אויביכם לפניכם לחרב (ויקרא כ"ח) וגם הוא ר"ת ונתן לאשר אשם לו ע"י תיקון המעשים בחודש אלול ימי הרחמים והסליחות נמתקים הדינים מישראל ומטילין אותם על שונאי ישראל, שהם באמת האשמים והגורמים לעוונות ישראל ע"י שהם מצירין לישראל וע"ד שפי' הפ' (דברים כ"ו) וירעו אותנו המצרים שנעשינו רעים ע"י המצריים. וזהו המכוון בר"ת של אלול שנמתקים הדינים ונתן לאשר אשם לו האוה"ע וממילא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב, ע"י תשובה ותפלה בימי הרצון, וע"כ אלול"ל הוא גם הר"ת להבין ולהתענות לפני אלהיך.

תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגיגו כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים וגו'. אפשר לומר על פי מה שמגנה בתיקוני זוהר על הני דמוצחין ומתפללים רק על גשמייות ככלבין הב' הב' עליהם נאמר לעלוקה שתי בנות הב' הב' (משלי ל"ט) וע"כ אין להתפלל בראש השנה וביום הכיפורים על גשמייות אלא על רוחניות, וע"ד שפירשנו הפסוק שקוראים ביום ב' דר"ה ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ר"ל ה' יראה ישגיח וישפיע עלינו רוח טהרה ממרום אשר יאמר "היום" דא ראש השנה שיהי' עיקר תפילתינו בהר ה' יראה שתתגלה מלכותו בהר הקודש שבירושלים, ואולי בחודש אלול שהוא הכנה לימים נוראים מותר להתפלל גם על גשמייות כהכנה לרוחניות כידוע.

והנה ירידת יוסף למצרים היה הכנה בשביל ישראל שבאו אח"כ והזמנה ילפינן מעגלה ערופה בסנהדרין (מ"ז ע"א) ומשו"ה מתחלה כתיב (בראשית מ"ה כ"ו) ויפג לבו כי לא האמין להם יעקב, כי מה לו ליוסף במצרים, רק כשודברו אליו את כל דברי יוסף וירא את העגלות וכמו דאיתא שם ברש"י סימן מסר להם במה הי' עוסק כשפירש ממנו בפר' עגלה ערופה ותחי רוח יעקב, ואז נאמר אלכה למצרים כיון שעשה יוסף הכנה. ולזה אמר יוסף (בראשית מ"ה ז') וישלחני אלהים לפניכם לשום לכ"ם הרומז על גשמייות "לכם" לכל צרכיכם (ביצה כ"ח) והוא ג"כ ר"ת אלול"ל

בחודש אלול דאז זמן תשובה מאהבה, בבחי' אני לדודי ודודי לי, ומזל אלול היא בתולה, וזי"ל כונת הגמ' הנ"ל לעת מצוא זו אשה, היינו דיוכה תיכף ומיד גם בחודש אלול דמזלו בתולה לעשות תשובה מאהבה והכל יתהפך לזכיות.

והתודו את הטאתם וגו'. ונתן לאשר אשם לו ר"ת אלול"ל רמז לחודש אלול שמוסגל לתשובה.

כתיב (תהלים נ"ה י"ט) פדה בשלום נפשי, מקרב לי כי רבים היו עמדי. ע"י רש"י (יחזקאל כ"ג) דאפי' גזר דין שיש עמו שבועה רבים מבטלין אותה, ואף שאמר הקב"ה חי אני אם אדרש לכם נאום ה'. חזר הקב"ה מן הרעה כמובא בסוף הספר, ובחודש אלול נצרך זאת ביותר לבטל הדינים ע"כ וישאלו איש לרעהו לשלום (שמות י"ח ז') ר"ת אלול"ל שיהיו באחדות ויבטלו הדינים בבי"א.

איתא בספרים הק' רמז לחודש אלול אני לדודי ודודי לי נוט' אלול"ל, ובפסוק (שה"ש ו' ג') אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים, וז"ל שכמו שהשושנה נוטין העלין שלה לצד השמש ועל ידה מקבלת ההשפעה, כן צריך להיות מקודם אתערותא דלתתא כדי לצאת זכאי בדין, וזש"א אני לדודי מקודם אתערותא דלתתא ואח"כ ודודי ל"י הרועה בשושנים, וזש"א (תהלים מ"א א') אשרי משכיל אל דל שיהיה קודם "אל" ר"ת אני לדודי אתערותא דלתתא ואח"כ ד"ל ר"ת דודי לי ואזי ביום רעה ימלטהו ה'.

הטעם שתיקנו חודש אלול לתשובה. א"ל עפי"מ שנפסק במס' ב"מ דף ס"ו וכ"ה בשו"ע חו"מ סי' ע"ג סעי'ז שהמלוה על המשכון והתנה עמו שבאם לא יפדנו עד זמן פלוני יהיה מוחלט ולא פדאו הוי אסמכתא וקיי"ל דאסמכתא לא קניא, ומבואר (שם ע"ב) האי אסמכתא זמנין קניא וזמנין דלא קניא, אשכחי, ביום הפרעון, דקשתי שיכרא ופרש"י בחנות אין הוא עצוב לחזור אחרי פדיון משכנו ודעתו לשקעו, קני אשכחי דקא מהדר אוזוי לא קני.

וידוע דלמעלה משכונין נשמתו של אדם בעד חטאיו והש"י ברחמיו מניחה אצלנו עד זמן ידוע ואם האדם מהדר אוזוי דהיינו תשובה ומוע"ט לגאול המשכון לא קנו בשמים המשכון ואם הוא הולך בשרירות לבו כמו שתי שיכרא דמי ונקנה המשכון ואבדה ח"ו הנפש ההיא, והגם דאמרו חכמינו ז"ל שם דגם בכה"ג דלמא לפכוחי פחדא קא שתי, ועי' שם ברש"י להפיג דאגתו שדואג על המעות דכתיב ויין ישמח ולא נקנה המשכון, מ"מ כאן לענין תשובה אי אפשר לאמר זאת כיון דקרוב הדבר מאד בפיו ובלבו לעשות התשובה ולפדות המשכון, ועוד דאיתא "דלמא" דהיינו משום ספיא וגבי שמאי גליא ולא שייך ספק. ולזה תקנו חודש אלול שהוא לפני ימי

לנפול עודת ונוכה לזה ע"י קום "בתולת" ישראל שתהיה תקומה לחודש אלול שמזלו בתולה כי ע"י התשובה ומע"ט בחודש אלול תהיה תקומה לישראל.

שאז מותר להתפלל גם על גשמיזת כנ"ל.

וזש"א תקעו בחודש אלול שופר לעורר ולבקש באלול גם על גשמיזת כי בכסה ליום חגנו, שבר"ה ויוהכ"פ צריך להיות הגשמיזת מכוסה ולהתפלל רק על רוחניות ועל כבוד מלכותו ית', ואמר כי חק שהוא לישנא דמזוני ע"ד הטריפני לחם חוקי (ע"י ביצה ט"ז ע"א) לישראל הוא שייך ג"כ לישראל, אעפ"י שעיקר מגמת תפלתנו הוא התגלות קדושת שמו יתברך מכל מקום מכח הכנה לרוחניות זקוקים גם לגשמיזת מתחלה ע"ד דברי חובת הלבבות (פ"ה משער הפרישות) כי ראשית הפרישות הוא תיקון הפרנסה. וכן מצאנו ביוסף ששלחו הקב"ה למחיה בבחינת הכנה מגשמיזת לרוחניות, וזהו שאמר הכתוב עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים. ולזה אלול ר"ת אני לדודי ודודי לי כידוע, ר"ל אני יכול להתקרב לדודי לעבודתו יתברך על ידי ודודי לי בהשפעות טובות בבי"א.

וזהו שאמר הכתוב (ויקרא כ"ג ל"ו) מקרא קודש יהיה לכם והקרבתם אשה לה' ג"כ ר"ת אלול, שאף שעיקר תפלתנו הוא מקרא קודש על הרוחניות מכל מקום יהיה גם "לכם" כל צרכיכם הגשמיים, כי והקרבתם אשה לה' הם צורך להתקרבות לה' לעבודתו ית'. וזה שאנו אומרים בזמירות של שבת, כרחמי וקרוב חסדיו הגדיל לנו אלה וכאלה יוסף עמנו להגדיל שמו הגדול הגבור והנורא, ר"ל, כרחמי וקרוב חסדיו הגדיל לנו גשמיזת, כי אלה וכאלה יוסף עמנו להגדיל כל מה שקב"ה מוסיף עמנו טובות גשמיזת הכל הוא לתכלית שמו הגדול הגבור והנורא, וזה שאמר הכ' מי יעלה לנו השמימה, מי יעלה "לנו" ע"ד לכם לכל צרכיכם הגשמיזת, השמימה לצורך גבוה לצורך רוחניות.

טעם על אמירת קפיטל לדוד ה' אורי וגו' בחודשי אלול ותשרי. עפ"י פירוש הפנים יפות להפלאה עה"פ אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לפי הגמרא תענית דף כ"ה דמשמיא תרתי לא עבדי ומשום הכי כשאדם שואל צרכיו ויש בהם הרבה בקשות בני חיי ומזוני וכדומה אם בכונתו בכ"ז למען שיהיה לו הרחבת הדעת לעבוד את השי"ת אזי כולם בקשה אחת היא הרחבת הדעת ונתמלא בשלימות וזה הוא אחת שאלתי מאת ה' אעפ"י שאני אבקש דברים הרבה מכל מקום היא רק אחת כי אותה אבקש למען שבתי בבית ה' לחזות בנועם ה' עתה"ד, ולפיכך בחודש אלול ותשרי שאז אנו מבקשים מהשי"ת הרבה בקשות אומרים לדוד ה' אורי ובו הפסוק אחת שאלתי מאת ה' מגלים אנו דעתנו שבקשתנו אחת היא וכדאי להתמלאות.

נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל (עמוס ה, ב). י"ל עפ"י שאחז"ל (ברכות ד' ע"ב) במערבא מתרצי לה נפלה ולא תוסיף